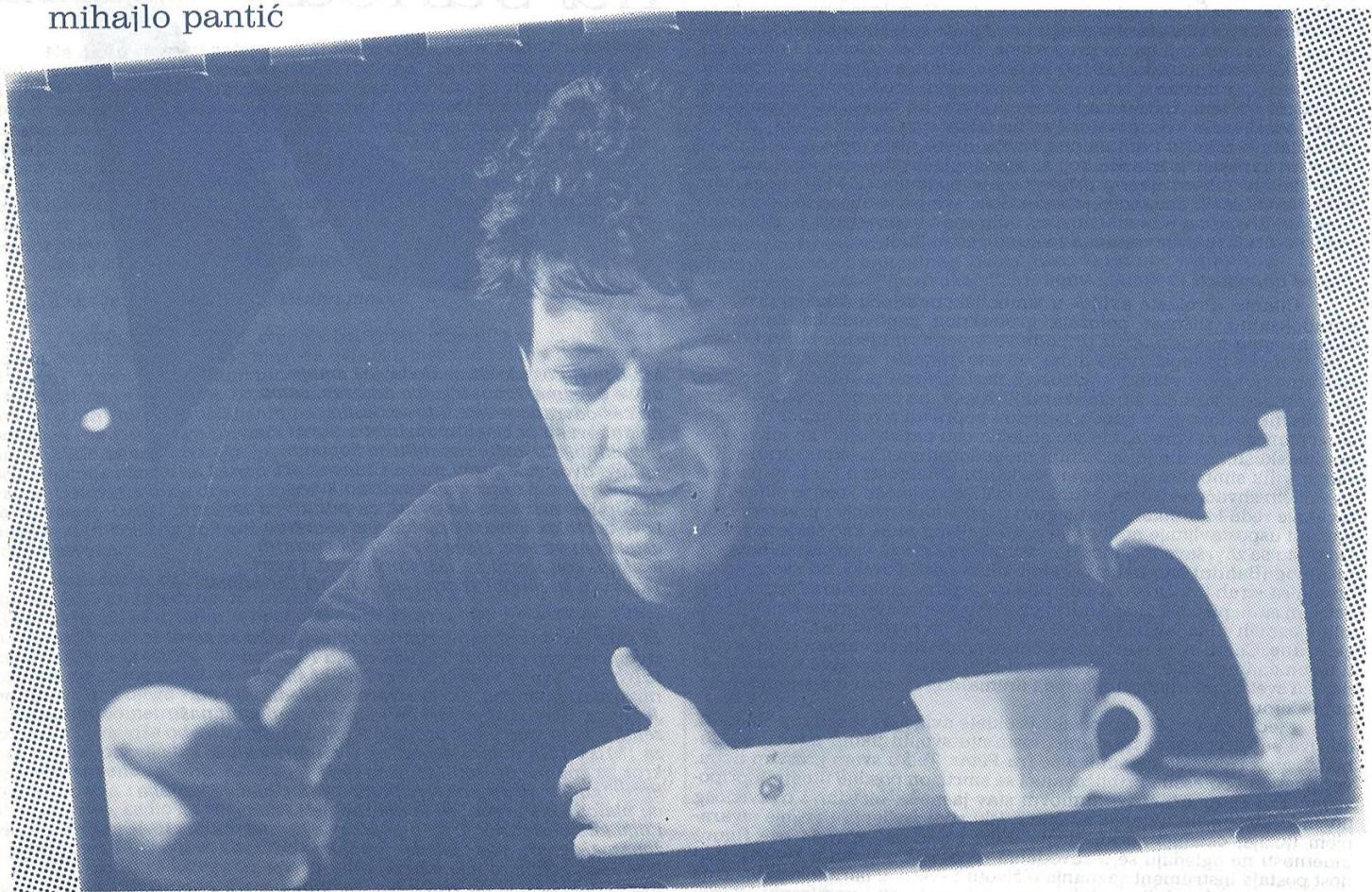

uspomene na književne sezone 1980/1987

[nešto kao odlomak iz pseudomemoara]

mihajlo pantić

Negde 1980. ili 1981. — ne sećam se više, pročitao sam u *Književnoj reči* priču Svetislava Basare »Fin koji sedi«. Ostao sam paf. Iz sasvim ličnih razloga. Evo kojih.

Tih godina čitao sam Beketa i pokušavao da pišem. Kao Beket, naravno. Sad, nisam baš bio suviše dobar poznavalač dela tog gospodina (procitao sam, ako se ne varam, romane *Mollo i Malone umire*, dramu *Cekajući Godoa*, te nekoliko priznatih odlomaka do kojih sam došao mahom prevrćući stare časopise po antikvarijatima), ali mi je i to bilo sasvim dovoljno. Čista fascinacija. Znam šta me zarobilo. Način na koji pisac izlazi na kraj sa prazninom. U to doba osećao sam je u priličnim kolicinama, a mislim da, uopšte uzev, stvar ni danas nije mnogo gora, ili bolja, svejedno. Dakle, pisao sam priče. Bile su, znao sam već i tada, sasvim loše, pa ih, valjda zbog toga, a možda i zato što nisam imao petlju, nisam nikome pokazivao, niti sam, bože sačuvaj, pokušao da ih objavim. Kasnije su jednostavno nestale. Shvatio sam ih kao neku vrstu neophodne pripreme za priče koje će, verovao sam, jednom uslediti. U sred tih mojih nemuštilih dijaloga sa gospodinom Samjuelom naleteo sam na Finu, i odmah, u trenu, shvatio i video kako prevazići uzore. Trebalo je samo, poput pisca za koga do tada nikada nisam bio čuo, ubličiti vlastitu egzistencijalnu frku. U času kada čovek nema ništa drugo osim strahovitog nagona za pisanjem (gotovo fiziološki uzrokovanih), dobro je nabasati na nekoga koji tek što je razrešio prvu dilemu, otvarajući, njenim rešenjem, bezbroj novih... Valjda je to književnost.

U to vreme bavio sam se i poetikom kratke priče i fanatično čitao književnu periodiku, pa sam, ubrzo, naišao na još nekoliko tekstova autora koga još uvek nisam poznavao. Nisu bili tako dobri kao »Fin koji sedi« (možda stoga što za mene nisu imali onu ličnu specifičnu težinu i važnost) ali su mi pružali sasvim dovoljno čitalačkog zadovoljstva. Izašao je, u SIC-u, zbornik

Najnovije beogradска priča, i u njemu još dva Basarina kratka (ne baš uspela), ali zanimljiva, grcava, beketovska komada. (Danas, ne znam šta da mislim o tom zborniku. Imao je otkrivalačkog sjaja — ali rano je za sećanje. No, bilo kako bilo, u njemu je nekoliko dobrih priča, i najbolje što je David Albahari do sada napisao: »Nema pesma«.) Pisao sam opširan prikaz te knjige, i kratko komentarisao većinu uvrštenih naslova. Kod Basare sam zastao, spustio se u fusnotu i promrmljao nešto o Beketu. Naravno, u štampi je fusnota bila izostavljena. Odlazio sam u *Kiževnu reč*. Dijalog je, otprilike, mogao teći ovako:

Ja (ulazeći): Zdravo svima. Zdravo Gojko. (Gojko Tešić, glavni urednik *Reči*, u »ono« doba.)

Gojko: Zdravo Pantiću. (još me nisu zvali po imenu, ni po nadimku) Šta radiš?

Ja: Skupljam salvete.

Gojko:?

Ja: zezam se. Doneo sam jedan prikaz.

Gojko: Dobro. Ostavi kod sekretara. (zatim se okreće i pokazuje rukom. u skučenoj, zagušljivoj prostoriji, iza mojih leda, na jednoj od stolica, uz sam zid, sedi Fin.)

Gojko: Jel' se zname vas dvojica.

Ja: Ne.

Fin: Ne.

Ja: Mihajlo Pantić. (izgovaram to ime u sebi, skandirajući, kao na stadionima, dok zakucavajući loptu u koš završavam odlučujuću kontrolu utakmice: Mi—haj—lo—Pan—tić.)

Fin: A, ti si Pantić. Ja sam Basara, Svetislav Basara. (izgovara to kao u vestern filmovima, ili laso-romanima. prvo prezime, onda ime, pa opet prezime. istorijski susret je upravo toga casa odigran.)

Ja: Drago mi je.

Fin: Pročitao sam ono u *Vidicima*, ali nema fusnote.

Ja: Ništa značajno. Par rečenica, o Beketu i rasčovećenju.
 Fin: Neprotiv, jako značajno. Za mene.
 Ja: Čitao sam Fina, sjajan je.
 Fin: Imam i Tmua, Klma i Frica.
 Ja: Jedva čekam da pročitam.
 Fin: Uskoro. Predajem knjigu *Pegazu*.
 Ja: Zaista! Predajem i ja. Znači, izlazimo zajedno. (bože, kakva samouverenost) Vidimo se. Zdravo.
 Fin: Zdravo.
 (svako odlazi na svoj kraj pozornice, koraci, lupa vratima.)
 Vrag, nikada nismo izašli zajedno. Na književnom konkursu Pegaza za 1982. godinu, između mnogobrojnih primljenih, odbijeni su S. Basara i M. Pantić. Tačnije, stavljeni su na B-listu, što u prevodu znači, ako imаш svoje pare za štampanje — može, ako nemaš — nikom ništa.

Povukao sam svoj rukopis (ne zato što nisam imao para). Basara je, umesto romana *Kinesko pismo*, koji će, kasnije, izići u *Vidicima*, našao neku lovnu, sklopio knjigu priča i... Prikaz sam napisao noć pošto su *Priče u nestajanju* izašle iz štampe. Kroz dva dana pojavio se u *Književnoj reci*. Šta je bilo dalje?

Uleteo sam u bavljenje dnevnim kritikom, pisao o većini knjiga tzv. nove proze, i ubrzo saslušao prve optužbe za generacijsku pristrasnost, formiranje agresivne književne grupe, bezobrazluk. Stizale su uglavnom od pisaca koji su, tek (polu)etablirani, misleći verovatno da se književnost završava sa njima, i zaboravljajući kako je sve to, do juče, u njihovom slučaju izgledalo, osetili neku vrstu nesigurnosti koja je, skoro uvek, u obrnutoj srazmeri sa talentom i znanjem.

Susret sa poznanikom. Na ulici.
 Poznanik: Ej, zdravo Miko. Gde si, šta radiš.
 Ja: Zdravo. Eto, radim. Čitam. Pišem.
 Poznanik: vidim, vidim. Ko ti je taj Basara.
 Ja: Zbilja, ko je taj Basara.
 Poznanik: Ne izmišljaj svašta. Bavi se ozbiljnim stvarima. Ja, na primer, čitam Flobera. *Sentimentalno vaspitanje*. Sjajna stvar.

Ja: Siguran sam u to. Moramo jednom da se nademo, da sednemo i da porazgovaramo.

Poznanik: Naravno. Do tada da pročitaš *Sentimentalno vaspitanje*, pa da razmenimo utiske. Zurim na predavanja. Zdravo.

Ja: Zdravo.
 u međuvremenu. Svetislav Basara (1953. Bajina bašta). Proza, eseji. *Priče u nestajanju*, 1982. *Kinesko pismo*, 1984. *Peking by night*, 1985. *Napuklo ogledalo*, 1986. *Na ivici*, 1987.

... nekoliko godina posle, isti onaj poznanik, preko telefona:

Zdravo, Miko. Šta radiš.
 Ja: Eto, radim. Čitam. Pišem.
 Poznanik: Slušaj, prevodimo Basaru na francuski. Izdiktuj mi osnovne podatke.
 Ja: Svakako (i izdiktiram mu)...

Sentimentalno vaspitanje još nisam pročitao.
 Sa Basarom sam se vidoao vrlo retko. Povremeno smo putovali, zajedno, na književne večeri, i pred malobrojnom publikom izigravali pisce. Zagreb, Beograd (više puta), Sarajevo, Knjaževac, Titovo Užice, Novi Sad, Prijepolje... Književno veće.

Voditelj: Dobro veče, dragi posjetiocu, večeras su sa nama, i tako to... Ja: Kritički snimak srpske proze prve polovine devete decenije ovog veka izuzetno je zanimljiv. U prostor otvorenom sumnjom u, naizgled, do juče stabilne stvaralačke ključeve pisaca već etabliranih prethodnih generacija, nahrupoilo je nekoliko novih autora. Poetički, tematski, pa i vrednosno prilično šaren krug bilo je, isprva, teško rasčlaniti, ali se ubrzo, najpre u kruju paralelno nastajuće generacijske kritike (koju, paradoksalno, u većini slučajeva čine sami ti pisci) počeo razaznavati jedan relativno novi raspored stvari i pojava. Iz takvog konteksta, svojom doslednošću u antidoslednosti, nihilističkim radikalizmom, formalnim eksperimentom i korozivnim pristupom vlastitom tekstu najpre se izdvojio Svetislav Basara... Fin: Sedim naslonjen na zid i zovem se Fin. To je sve što činim. Ništa više ne mogu učiniti za sebe. Učinio sam sve što sam mogao. Spavao sam, onda sam se probudio, hteo sam da rukama protrljam oči, ali ruku nije bilo. Morao sam opet da se probudim. Lice mi je bilo pokriveno dlanovima, sedeо sam naslonjen na zid, zvao sam se Fin. Nisam bio siguran da li sam se zaista zvao Fin ili sam skratio neko duže ime da bih mogao što manje da se zovem. Znao sam samo da se nalazim na pogrešnoj strani zida... Voditelj: to su bili naši gosti. Ima li pitanja? Glas iz publike: vi niste pisci. Vi ste agresivna generacija, razbijajućkog pseudostila. Basara, na primer, svoju književnu »dekadenciju« temelji na ukusu začaranih uredničkih štapića, koji se zalažu za nejasno, pomešano i zbrčkano štivo. Vi ste raspoređeni na mestima redakcijskog i

uredničkog odlučivanja, i govorite samđo sa stanovišta vlastitih interesa. Sta imate da kažete na ovе činjenice? Fin: Sedim naslonjen na zid i zovem se Fin. To je sve što činim... Ja: Nema književnih generacija. Postoje samo pisci. Ostalo je stvar prilagodavanja ili neprilagodavanja, sticanja veštine da opstaneš u književnom životu, koji je ceo, bez ostatka, zasnovan na vanliterarnim kriterijumima. To smo naučili od prethodnika. »Generacija«, ukoliko i postoji, ima smisla tek na početku, dok se isključivo svojom vrednošću ne izboriš za novine, časopise i izdavače koji će stampati ono što pišeš, a sa kritikom i publikom se nikada ne zna... Glas iz publike: Sve su to koještarije. Voditelj: Hvala našim gostima na divnoj večeri, i publici na konstruktivnom razgovoru. Dovidenja.

Ne znam da li Basara ima pravo na ovakav tekst. Ukoliko nema, utoliko bolje. Sada bi trebalo da se prisetim nekih detalja, neke anegdote, što iznova uspostavljuju mit biografije, kojeg se sam pisac u knjizi eseja *Na ivici gnuša*, a za kojim, jednim delom svoje ličnosti, ipak žudi. Znam da Basara voli dijalektiku...

Pre nekoliko godina pisac Predrag Marković i ja odlučili smo da pokrenemo alternativnu biblioteku. Trebalo je da se zove Alef, pa smo se posle predomislili i nazvali je Pan. Prva knjiga: Borhesovih pet predavanja, pogovor Jan Kot. Nismo imali dovoljno novca i Predrag je predložio da proširimo krug osnivača. Setio se svog drugara iz detinjstva, Tomice M. Ne sećam se ko je pomenuo Basaru (ko-je-da-je-kog-mu-je-vraga-to-trebalo-neka-ide-do-davola). Radio je tada u jednoj provincijskoj štampariji, i mi smo, pošto je on oduševljeno prihvatio našu ideju, odmah otišli k njemu. Kao, on će sve to da nadzire. Potpisao sam ugovor, dali smo polovinu novca. U to vreme, koliko se sećam, bilo je reči o dve prosečne plate po čoveku. Dogovorili smo se o svim uslovima, Basara je rekao: »nemate šta da brinete, ja sam tu, sve će biti u najboljem redu«, i mi smo se, spokojni, i radosni, vratili u Beograd, da čekamo knjigu. Naravno, nismo je dočekali. Basara je uleteo u neku svoju sumanutu fazu i umesto da nadgleda celu stvar uprskao je... zamisao o sjajno opremljenom i ukusno odštampanom Borhesu u stvarnosti se pretvorila u neku krplicu od brošure, sa jedno dve milijarde grešaka (šteta, već smo imali na spisku oko 200 prenumeranata). Nismo pristali na tako nešto, podigli smo tužbu, prošlo je nešto vremena, izgubila se ona početna energija, nismo otišli na nekoliko ročišta, prežalili smo i pare, i Borhesa, i izdavačku slavu, cela stvar je zastarella. Svetislav Basara, zvani nepredvidljivi. Katkad čutljiv, katkad logoreičan. Nekada agresivan, uglavnom bezopasan za okolinu, bezazlen, jedak, gotovo paradigm stvaraoca koji je protiv svega ali još uvek ne zna za šta je. Jednom, u redakciji *Književnih novina*, posle neke pisanje i njegovih »verbalnih ispadova«, umalo da ga gadam stolicom. Ne umem da pričam takve priče, uvek me podseće na novu mistifikaciju, a te stvari ne volim, pa im valjda zbog toga ponekad i sam podlegnem.

Uglavnom, tako je prošlo šest-sedam godina. Od književnosti, barem za sada, imamo po nekoliko knjiga, i, obojica, čir na dvanaestercu — što, mislim na bolest, i nije tako loše, jedna tema više za razgovor. A sa Basarom, ako se dobro sećam, retko da sam i pričao o čemu drugom osim o književnosti, i to na pravi, opušten, posvećeni način. Šta sada radim, mislim, u vezi s S. B?

Čitam knjigu eseja (ako se to tako zove) *Na ivici*. Svakako da je u pitanju još jedan »autorski« ispad, nešto ispod nivoa njegove proze. Razlog? Pored nesumnjive asocijativne nadahnutosti i smisla za paradoks (što nerečeni pisac ima u neograničenim količinama) eseji (ili ono što, makar i spolja, želi da liči na racionalni govor) zahteva i nešto nadfikcionalne discipline, sistematičnosti i (ne)elektičnosti, (što S.B. nema). Knjigu *Na ivici*, ukratko, doživljavam kao suvi derivat Basarine proze, kao suvi ogoljavanje fikcionalnosti, i u najslabodobnijoj varijanti, kao beskrajne monologe imaginarnih junaka iz njegovih nenađenih romanima. Povremeno se stresem od preciznosti zapažanja, nekada trčim po čestaru banalnosti i najopštijih opštih mesta. U krajnostima. Kao i uvek, kada je Basara u pitanju. Ponekad mi se učini da ona stara teza o srodnosti između spisatelja i onoga što on piše i nije tako besmislena. U ovom slučaju polovi su beskrajno slični, pa sam otuda prinudjen da o njima, pokušavajući da u mah opišem i stopim i jedan i drugi kraj progovorim nizom prideva, tom vrsti reći koju, isto kao i S.B. neobično volim: nervozno, sarakstično, kikotavo, radikalno, moćno, nemoćno, raspadajuće, lucidno, delirično, ponekad smireno, uvek neočekivano.

Tu skoro. Telefon. Ja: Da. Fin: Zdravo Miko, šta radiš. Ja: Skupljam salvete. Fin: Ne zezaj. Nego, slušaj... Neki momci u Poljima prave temat o meni, da li bi napisao... Ja: Svakako, Bas.